

ІНСТИТУТ БОТАНІКИ ІМ. М.Г.ХОЛОДНОГО
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

ЛОБАНЬ Лариса Олексіївна

УДК 504.73:282.247.32(477.51/53)

**РОСЛИННІСТЬ БАСЕЙНУ Р. УДАЙ ТА ЇЇ
СОЗОЛОГІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ**

03.00.05 – ботаніка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата біологічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Інституті ботаніки ім. М.Г.Холодного
Національної Академії Наук України.

Науковий керівник:

доктор біологічних наук, професор
АНДРІЄНКО-МАЛЮК ТЕТЯНА ЛЕОНІДІВНА
Інститут ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України,
завідувач міжвідомчої комплексної лабораторії наукових
основ заповідної справи

Офіційні опоненти:

доктор біологічних наук, професор
ДУБИНА ДМИТРО ВАСИЛЬОВИЧ
Інститут ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України,
провідний науковий співробітник відділу геоботаніки

кандидат біологічних наук, доцент
СТЕЦЮК НАТАЛІЯ ОЛЕКСІЇВНА
Полтавський державний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка
доцент, зав. кафедрою екології та охорони довкілля

Захист відбудеться 21 грудня 2009 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д.26.211.01 Інституту ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України за
адресою: 01601 м. Київ, вул. Терещенківська, 2

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту ботаніки
ім. М.Г.Холодного НАН України за адресою:
01025 м. Київ, вул. Велика Житомирська, 28

Автореферат розісланий 20 листопада 2009 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
канд. біол. наук

Виноградова О.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Невпинне зростання антропогенного впливу на фітобіоту зумовлює необхідність детального вивчення структурних особливостей і соціологічного стану рослинності окремих регіонів як основи обґрунтування наукових засад збереження природної фітоценотичної та флористичної різноманітності в системі природно-заповідного фонду та екомережі України.

Особливого значення регіональні геоботанічні дослідження набувають у зв'язку з прийняттям Міжнародної Конвенції ООН щодо охорони біологічної різноманітності, головним завданням якої є збереження біорізноманіття та збалансоване використання біоресурсів, а також зі створенням Програми Загальноєвропейської екомережі. Науково обґрунтована розбудова національної екологічної мережі України можлива лише на основі високорепрезентативної мережі природно-заповідних територій, а її формування і визначення місця в системі допоміжних елементів екомережі можливі лише на підставі глибокого вивчення закономірностей регіонального розподілу рослинності та визначення її соціологічного статусу.

У цьому аспекті перспективними й важливими для дослідження є регіони Чернігівщини та Полтавщини, інформація про закономірності розподілу рослинності яких є досі недостатніми. Необхідним і актуальним є вивчення сучасного стану рослинності цих територій, визначення її екологічної ролі, розробка оптимальних і репрезентативних схем природно-заповідної мережі та регіональної екомережі, які б могли забезпечити збереження різноманіття рослинного світу в умовах посиленого антропогенного впливу.

Одним з таких регіонів в межах зазначеної території є басейн р. Удай (права притока р. Сула) – середньої за розмірами річки з низкою приток. Саме басейновий підхід є найбільш перспективним у дослідженні рослинного покриву територій. Він дає можливість з'ясувати екологічну роль рослинності, дати оцінку її змін і соціологічного статусу в аспекті оцінки дії основних екологічних чинників. Регіон до наших досліджень був недостатньо вивченим у ботанічному відношенні, особливо в межах Чернігівської області, наявні дані були фрагментарними. Відсутні науково обґрунтовані розробки екомережі регіону, дані для адекватної оцінки сучасного рівня репрезентативності існуючої мережі природно-заповідних територій та перспектив її розвитку. Саме розв'язанню цих питань і було присвячене наше дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконувалася відповідно до бюджетних тем міжвідомчої комплексної лабораторії наукових основ заповідної справи НАН України та Мінприроди: № 287 “Оптимізація системи категорій природно-заповідного фонду України в аспекті охорони біологічного різноманіття та ландшафтів” (держреєстраційний № 0198U003035), № 310 “Аналіз ландшафтного та фіторізноманіття в національних природних парках України та оптимізація його охорони” (держреєстраційний № 0100U000308); наукової тематики кафедри біології

Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя “Флора та рослинність Чернігівщини” (1996-2006).

Мета і задачі дослідження. Метою роботи було виявлення характеру розподілу рослинності на всій території басейну р. Удай, встановлення ценотичної різноманітності та закономірностей розподілу рослинності в залежності від змін екологічних факторів, визначення раритетної компоненти флори, виділення та характеристика рідкісних рослинних угруповань, побудова схеми репрезентативної природно-заповідної та екологічної мереж регіону. Для здійснення мети були поставлені наступні **завдання**:

1. Дослідити сучасний стан рослинності басейну р. Удай.
2. Розробити класифікаційну схему та скласти картосхему рослинності басейну р. Удай.
3. Виявити закономірності розподілу рослинності в залежності від змін екологічних факторів.
4. Дати оцінку соцологічного значення угруповань, виділити рідкісні угруповання.
5. Визначити раритетну компоненту флори досліджуваної території.
4. Дослідити ценотичну та флористичну репрезентативність сучасної мережі природно-заповідних територій басейну р. Удай та розробити пропозиції щодо її оптимізації.
5. Розробити схеми репрезентативних природно-заповідної та екологічної мереж басейну р. Удай.

Об’єктом дослідження є рослинність басейну р. Удай.

Предметом дослідження – сучасний стан рослинності басейну р. Удай та її соцологічне значення.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше на основі отриманих результатів дослідження встановлено, що природна рослинність басейну р. Удай займає 30-35 % від загальної площі регіону, серед якої найбільші площі займає лісова рослинність (12-14 %). Встановлено синтаксономічний склад рослинності, який складається з 53 формацій, що належать до 5 типів рослинності. Подано характеристику синтаксонів та картосхему поширення рослинності. Встановлено особливості розподілу рослинності басейну в різних його частинах. Встановлено склад раритетної компоненти флори, що включає 95 видів, серед яких: 1 вид із Червоного списку МСОП та Європейського Червоного списку; 6 видів із Додатку I Бернської конвенції; 27 видів із Червоної книги України (1996); 65 видів регіональної охорони, які зростають на території басейну р. Удай. Виділено і охарактеризовано 20 рідкісних синтаксонів, які потребують охорони на державному (11 синтаксонів) та регіональному рівнях (9 синтаксонів). Наведені наукові характеристики запропонованих природно-заповідних територій. Запропоновано схему екологічної мережі басейну.

Практичне значення отриманих результатів. На основі отриманих результатів дослідження запропоновано створення нових природно-заповідних територій, зокрема гідрологічного заказника загальнодержавного значення “Удайсько-Лисогорський”, ботанічного заказника загальнодержавного

значення “Галаганове”, 4 ботанічних заказників місцевого значення (“Лосинівське”, “Кулишеві луги”, “Перевод”, “Сухоліски”) та розширення площі існуючих заповідних територій: Ічнянського національного природного парку (шляхом приєднання до нього гідрологічного заказника загальнодержавного значення “Дорогинський”), ландшафтного заказника загальнодержавного значення “Червонобережжя”. Це збільшить загальну площу природно-заповідних об’єктів басейну р. Удай на 1,3 тис. га. Пропозиції і наукові характеристики по створенню цих об’єктів та запропонована схема екологічної мережі передані до Державних управлінь екології та природних ресурсів у Чернігівській та Полтавській областях.

Матеріали дисертаційного дослідження використовуються при викладанні курсів “Ботаніка”, “Геоботаніка” та “Польова практика з ботаніки” у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя. Виявлені рідкісні види (24 види), які потребують регіональної охорони, запропоновано внести їх до обласного списку регіонально-рідкісних видів Чернігівської області. Гербарні збори видів вищих судинних рослин передані до гербаріїв Інституту ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України (КВ) та Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Особистий внесок здобувача. Робота є самостійним дослідженням здобувача. Проведено 15 експедиційних виїздів, виконано 600 повних геоботанічних описів, складено картосхему рослинності та картосхеми поширення рідкісних угруповань та видів, закладено 3 еколого-ценотичних профілі, зібрано 800 гербарних зразків вищих судинних рослин, підготовлено наукове обґрунтування для створення 6 природно-заповідних об’єктів.

Апробація результатів дисертації. Результати та основні положення роботи доповідалися на XII з’їзді Українського ботанічного товариства (Одеса, 2006), на Міжнародній науково-практичній конференції “Шацький національний природний парк: регіональні аспекти, шляхи та напрями розвитку” (Луцьк, 2007), на Всеукраїнській науковій конференції з питань розв’язання екологічних проблем (Переяслав-Хмельницький, 2006), на міжвузівській науково-практичній конференції (Ніжин, 2004), на науково-практичних конференціях молодих вчених-ботаніків України (Ніжин, 1999; Чернігів, 2000), на розширених засіданнях міжвідомчої комплексної лабораторії наукових основ заповідної справи, на щорічних наукових конференціях професорсько-викладацького складу Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (1997-2007).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 10 праць, з них 7 у фахових виданнях (у тому числі 3 статті в “Українському ботанічному журналі”, 2 статті у “Збірнику наукових праць Полтавського державного педагогічного ун-ту імені В.Г.Короленка”, 1 – у “Екології та ноосферології”, 1 – у “Заповідній справі в Україні”), 1 – у “Збірнику наукових праць викладачів природничо-географічного ф-ту НДУ імені Миколи Гоголя”, 1 – у “Матеріалах XII з’їзду Українського ботанічного товариства”, 1 – у “Матеріалах I Міжнародної науково-практичної конференції “Шацький національний природний парк: регіональні аспекти, шляхи та напрями розвитку””.

Структура та обсяг роботи. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 277 сторінок, з них основного тексту 176. Складається зі вступу, 6 розділів, висновків, списку використаних літературних джерел (282 найменувань, з яких 253 на кирилиці, 29 на латиниці), трьох додатків, викладених на 50 сторінках. Ілюстрована 3 таблицями та 21 рисунком.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНІ УМОВИ БАСЕЙНУ Р. УДАЙ.

Досліджена територія займає площу 7030 км². За геоботанічним районуванням Української РСР (1977), знаходиться у двох округах – Роменсько-Полтавському (Прилуцько-Лохвицькому р-ні) та Бахмацько-Кременчуцькому (Бобровицько-Бахмацькому та Яготинсько-Оржицькому р-нах) – Європейсько-Сибірської лісостепової області, Східноєвропейської провінції, Лівобережнопридніпровської підпровінції. Річка Удай бере початок поблизу с. Рожнівки Ічнянського р-ну, її довжина 327 км, має звивисте русло, заплава річки подекуди заболочена. Басейн р. Удай включає 36 річок, з них найбільші притоки: ліві – р. Смош та р. Іченька, праві – р. Лисогір, р. Перевод, р. Руда. У розділі наводиться характеристика геологічної будови, рельєфу, клімату, гідрографії та ґрунтів регіону досліджень.

ІСТОРІЯ ВИВЧЕННЯ РОСЛИННОГО ПОКРИВУ РЕГІОНУ.

Басейновий підхід нами використаний для цієї території вперше, тому відомості про рослинність території басейну р. Удай в літературі відсутні. У ботанічних дослідженнях цієї території умовно можна виділити три періоди:

перший (середина XVIII – початок XX ст.) – етап початкових досліджень, характеризується накопиченням флористичних даних, складанням флористичних списків, дослідженням рослинності та спробами її класифікації (Траутфеттер, 1853, 1855; Монтрезор, 1986, 1987, 1988а, 1988б, 1891, 1898; Рогович, 1853, 1855, 1962а, 1962б, 1869, 1875; Шмальгаузен, 1886; Краснов, 1890, 1894а, 1894б; Ракочи, 1898; Михайловский, 1903; Мицюк, 1908);

другий (початок 1920-их років – кінець 1970-их років XX ст.) – переважно етап геоботанічних досліджень, з фрагментарним дослідженням окремих типів рослинності та розробкою класифікації рослинності на домінантній основі (Зеров, 1938; Мулярчук 1968, 1969, 1970; Мринський, 1969, 1971; Балашов, 1969; Любченко, 1988);

третій період – сучасний (кінець XX ст. – початок XXI ст.) – етап комплексного дослідження рослинного покриву регіону з метою розробки оптимальної природно-заповідної мережі для збереження фіторізноманітності (Андрієнко, 1985; Андрієнко, Прядко, 1992; Андрієнко, Байрак, 1996; Жигаленко, 2007, 2008).

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ.

В основу роботи покладені матеріали, які були отримані автором під час експедиційних досліджень протягом 1996-2006 років на території басейну річки Удай. Отримані нами матеріали включають 600 повних геоботанічних описів, картосхему розподілу рослинності, 12 картосхем, 3 еколого-ценотичних профілі, 800 гербарних зразків вищих судинних рослин.

Геоботанічне вивчення регіону здійснювалось загальноприйнятими методиками. Дослідження проводилися маршрутно-рекогносційними, маршрутними, напівстаціонарними методами (Лавренко, 1959, 1960, 1964, 1972, 1976; Юннатов, 1964). Для описів рослинності закладались пробні ділянки згідно загальноприйнятих підходів – для трав'яних типів рослинності площею 100 м², для лісової – 0,25 га. Для встановлення закономірностей розподілу рослинних угруповань в залежності від ґрунтово-гідрологічних умов та рельєфу використовувався метод закладання еколого-ценотичних профілів. Екологічні характеристики рослинних угруповань встановлені за допомогою методу синфітоіндикації екологічних факторів (Дідух, Плюта, 1994; Дидух, Плюта, Каркуциев, 1994). Для обробки даної інформації використовувалася комп'ютерна програма ECODID (1991-1992), розроблена у відділі екології фітосистем Інституту ботаніки імені М.Г.Холодного. Для аналізу отриманих екологічних показників використовували метод непрямої ординації, при якому упорядкування рослинних угруповань проводиться вздовж конкретних осей екологічних факторів, що відображає закономірний характер їх змін (Миркин, Розенберг, 1978). Проводилося крапкове картування поширення рідкісних видів флори та рослинних угруповань. Номенклатура таксонів вищих судинних рослин подана за “Определителем высших растений Украины” (1987). Назви мохів наведені за роботами Д.К.Зерова (Зеров, 1928, 1964) та В.М.Мельничука (Мельничук, 1970).

При формуванні екологічної мережі басейну р. Удай були використані підходи у побудові схеми регіональної екомережі Ю.Р.Шеляга-Сосонка (Шеляг-Сосонко, 1999; 2004). Складено базу даних геоботанічних описів рослинності, яку передано до фітоценотеки відділу екології фітосистем Інституту ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України.

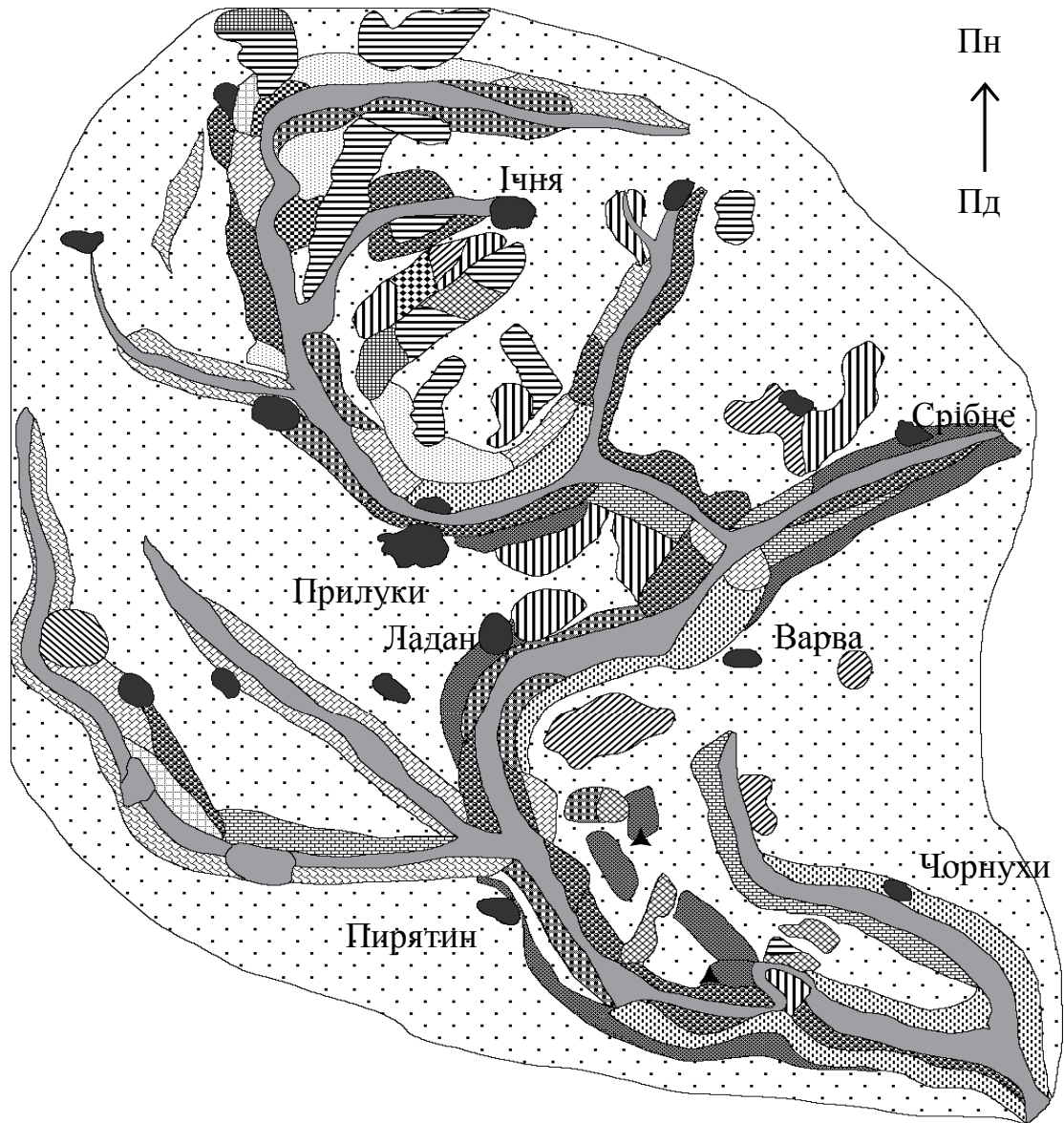
ХАРАКТЕРИСТИКА РОСЛИННОСТІ БАСЕЙНУ Р. УДАЙ

Загальна характеристика рослинності та закономірності її розміщення. Своєрідність та неоднорідність рослинного покриву басейну р. Удай визначається географічним положенням досліджуваної території. Північна частина басейну розташована на межі двох ботаніко-географічних зон – лісової, представленої тут Поліссям, та лісостепової.

Сучасний стан рослинності регіону досліджень має дещо трансформований характер, особливо в центральній частині басейну (західна та східна частини). Проте, слід відмітити, що природна рослинність значною мірою збереглася в заплавах та на терасах річки Удай та ряду її приток (рр. Іченька, Перевід, Смош, Многа).

Основні типи рослинності – лісовий, болотний, лучний, водний та степовий. Залісненість території басейну річки Удай 12–14 %, що значно менше

у порівнянні з цим показником по Чернігівській області (20,5 %) в цілому. Водна рослинність займає близько 10 % площі. Меншу площу займають лучний (7-8 %) та болотний (3,2 %) типи рослинності. Зовсім невеликі площі досліджуваної території зайняті степовими ділянками. Напівприродні ценози, а саме лісосмуги та штучні водойми, зустрічаються досить нерівномірно в різних частинах регіону, займаючи близько 5 %. Складена картосхема рослинності (рис. 1) демонструє закономірності розподілу рослинності, які визначаються рельєфом, різноманітним ґрунтовим покривом та гідрологічною мережею басейну.

Рис. 1. Картосхема рослинності басейну річки Удай

Умовні позначення:

- – Формация *Pineta sylvestris* (*P. hylocomiosa*, *P. graminosa*, *P. rubosa (idaei)*).
- – Формация *Pineta-Querceta* (*P.-Q. franguloso-majanthemosa*, *P.-Q. graminosa*).
- – Формация *Querceta roboris* (*Q. frangulosa*, *Q. corylosa*).
- – Субформация *Carpineto-Querceta* (*C.-Q. caricosa (pilosae)*, *C.-Q. aegopodiosa*, *C.-Q. stellariosa (holosteae)*, *C.-Q. asarosa*, *C.-Q. galeobdolosae*).
- – Субформация *Tilieto-Querceta* (*T.-Q. aegopodiosa*, *T.-Q. caricosa (pilosae)*).
- – Субформация *Acereto-Querceta* (*A.-Q. asarosum*, *A.-Q. aegopodiosa*, *A.-Q. stellariosa (holosteae)*).
- – Субформация *Carpineto-Tilieto-Querceta* (*C.-T.-Q. caricosa (pilosae)*, *C.-T.-Q. aegopodiosa*, *C.-T.-Q. stellariosa (holosteae)*).
- – Формация *Alneta glutinosae* (*A. graminosa*, *A. eupatoriosa*, *A. ruboso (idaei)-urticosa (galeopsifoliae)*).
- – Формация *Poeta pratensis*, *Festuceta pratensis*, *Festuceta orientalis*.
- – Формация *Poeta angustifoliae*.
- – Формация *Glycerieta maximae* (*G. (maximae) purum*, *G. (maximae) equisetosum (fluviatilis)*).
- – Формация *Agrostideta stoloniferae* (*A. (stoloniferae) purum*, *A. (stoloniferae) trifoliosum (repentis)*).
- ▲ – Формация *Stipeta capitatae*, *Festuceta valesiacaе*.
- – Лісові болота – формация *Alnetae glutinosa* (*A. scirposa (sylvatici)*, *A. caricosa (acutiformis)*).
- – Осокові болота (формация *Cariceta acutiformis*, *C. rostratae*, *C. omskianaе*, *C. appropinquatae*) з ділянками високотрав'я (формация *Phragmiteta australis*, *Typheta latifoliae*, *Typheta angustifoliae*).
- – Формация *Menyantheto-Comareta*.
- – Формация *Cariceto-Нурнета*.
- – Формация *Nymphaeeta albae*, *Nymphaeeta candidae*, *Nuphareta luteae*, *Lemneta (minoris et trisulcae)*, *Stratioteta aloiditis*.
- – Формация *Typheta angustifoliae*, *Typheta latifoliae*, *Phragmiteta australis*, *Schoenoplecteta lacustris*, *Acoreta calami*.
- – Агрофітоценози.
- – Населені пункти (урбофітоценози).

Класифікація рослинності та характеристика синтаксонів.
 Класифікація всіх типів рослинності басейну р. Удай (лісового, болотного, лучного, водного та степового) нами була здійснена на основі домінантного підходу. За основу взята класифікація рослинності України, розроблена Д.Я.Афанасьєвим, Г.І.Біликом, Є.М.Брадїс, Ф.О.Гринем, викладена у чотири томній монографії “Рослинність УРСР” (1968, 1969, 1971, 1973). Також були використані класифікаційні схеми дубових лісів (Шеляг-Сосонко, 1974), водної рослинності (Дубина, 1974, 1982, 1986). Назви синтаксонів наведені згідно “Продромуса растительности Украины” (1991). Згідно розробленої

класифікаційної схеми рослинність басейну р. Удай представлена 53 формациями, що належать до 5 типів рослинності.

Охарактеризовані угруповання всіх типів рослинності на рівні класів формацій, формацій, субформацій, груп асоціацій з описом структури ценозів, їх флористичних ядер, наведенням екологічних умов місцезростання. Серед ценозів формацій та субформацій лісової рослинності переважають неморальні *Querceta roboris*, *Tilieto-Querceta*, але у північній частині значні площі займають ценози формації *Pineta sylvestris*, які з просуванням на південь зменшують свої площі. Угруповання субформації *Pineto-Querceta* розміщуються на терасах р. Удай та її приток у північній та центральних частинах басейну. Ліси формації *Alneta glutinosae* займають значні площі у притерасній частині заплави р. Удай та її приток. Своєрідність складу широколистяних лісів пов'язана з ботанико-географічними особливостями даної території – “накладанням” ареалів *Quercus robur*, *Carpinus betulus*, *Tilia cordata*. Широколистяні ліси з грабом, серед яких наявні своєрідні ценози субформації *Carpineto-Tilieto-Querceta*, ліси субформації *Carpineto-Querceta* та формації *Carpineta betuli* переважно трапляються на межі північної та центральної частин басейну. Також наявні невеликі ділянки острівного характеру, відмічені нами на заході південної частини. У лісах північної частини басейну, на відміну від нижньої течії р. Удай, *Carpinus betulus* в значній мірі витісняється *Tilia cordata*. В центральній частині переважають ліси формації *Querceta roboris* і субформації *Tilieto-Querceta*; у південній та південно-східній частинах – ліси субформацій *Tilieto-Querceta*, *Acereto (platanoiditis)-Tilieto-Querceta* та *Acereto-Querceta*.

У цих лісах виявлено ряд рідкісних, переважно неморальних, видів (*Epipactis helleborine* (L.) Crantz., *E. atrorubens* (Hoffm. ex Bernh.) Schult., *Listera ovata* (L.) R. Br., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Lilium martagon* L., *Platanthera bifolia* (L.) Rich.), занесених до “Червоної книги України”. Тут виявлено центральноєвропейські види, які “доходять” на схід цього регіону – *Galanthus nivalis* L., *Scilla bifolia* L., *Carex brizoides* L., а також рідкісні для дослідженого регіону види: *Aconitum lasiostomum* Reichenb., *Adenophora liliifolia* (L.) A.DC.

Лучні угруповання представлені справжніми, остепненими та засоленими луками, зрідка торф'янистими та болотистими. Угруповання справжніх лук здебільшого займають основні площі заплави річки Удай та її приток на різних типах лучних ґрунтів та опідзолених ґрунтах.

Дослідження водної рослинності басейну р. Удай довело, що в її складі переважає прибережно-водна рослинність. Вона є типовою для Лівобережного Лісостепу. Ці угруповання займають русла р. Удай та його приток, заростаючі канали меліоративних систем, стави. У складі прибережно-водної рослинності переважають угруповання *Typheta angustifoliae*, *Typheta latifoliae*, *Phragmiteta australis*, а серед водної – ценози формацій *Lemneta (trisolcae et minoris)*, *Stratioteta aloides*, *Nuphareta luteae*, також трапляються *Nymphaeeta albae* та *Nymphaeeta candidae*, зрідка *Spirodeleta polyrhizae* та *Ceratophylleta demersi*.

Угруповання лучних степів є рідкісними на досліджуваній території, зустрічаються фрагментарно у центральній частині і займають більші площі у південній частині басейну. Ценози степів розміщуються на високих невеликих

за площею і добре дренованих ділянках, схилах річкових долин і верхніх частинах схилів балок. Лучні степи представлені ценозами формацій *Festuceta valesiacaе* та *Stipeta capilatae*, флористичне ядро яких складають види, типові для Лівобережного Лісостепу.

Болотна рослинність представлена одним класом формацій – евтрофні болота. Найчастіше зустрічаються ценози групи формацій трав'яні болота – ценози формацій *Phragmiteta australis* та *Typheta latifoliae*, у меншій мірі – чагарникові та лісові болота. На профілі (рис. 2) наведений розподіл рослинних угруповань в межах гідрологічного заказника загальнодержавного значення “Дорогинський”.

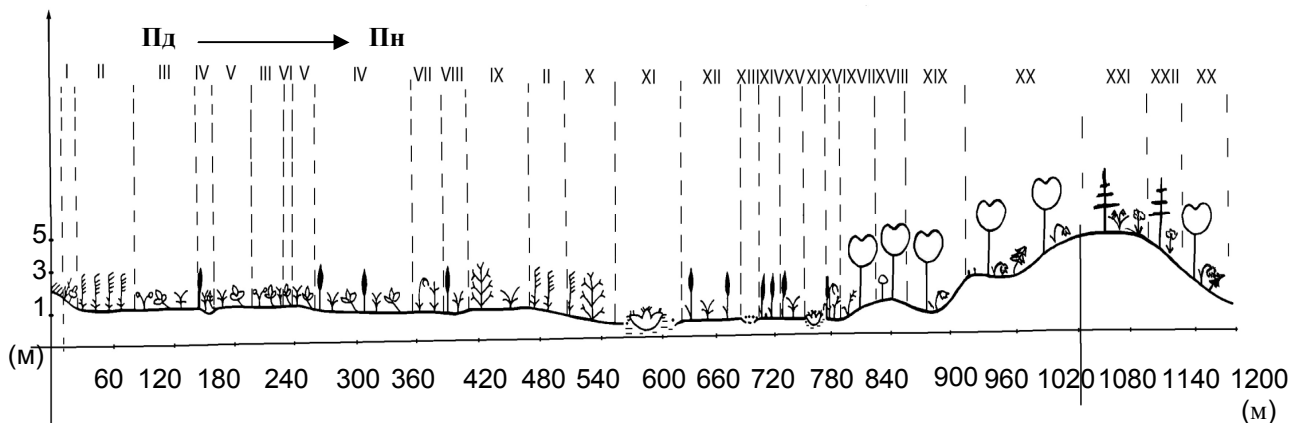

Рис. 2. Фітоценотичний профіль заплави р. Удай біля с. Дорогинки Ічнянського району.

Умовні позначення: ↓ - 1; ♀ - 2; ⚡ - 3; ♀ - 4; ♀ - 5; ♀ - 6; ●● - 7; ♀ - 8; ♀ - 9; ♀ - 10; ♀ - 11; ♀ - 12; ♀ - 13; ♀ - 14; ♀ - 15; ♀ - 16; ♀ - 17; ♀ - 18; ♀ - 19; ♀ - 20; ♀ - 21.

1 – *Agrostis stolonifera*; 2 – *Trifolium repens*; 3 – *Phragmites australis*; 4 – *Carex rostrata*; 5 – *Menyanthes trifoliata*; 6 – *Carex omskiana*; 7 – *Lemna (minor et trisulca)*; 8 – *Typha latifolia*; 9 – *Typha angustifolia*; 10 – *Glyceria maxima*; 11 – *Equisetum fluviatile*; 12 – *Stratiotes aloides*; 13 – *Scirpus sylvaticus*; 14 – *Urtica galeopsifolia*; 15 – *Salix cinerea*; 16 – *Alnus glutinosa*; 17 – *Rubus idaeus*; 18 – *Athyrium filix-femina*; 19 – *Pinus sylvestris*; 20 – *Festuca rubra*; 21 – *Agrostis tenuis*.

Екологічна характеристика рослинності. Під впливом екологічних факторів формуються умови існування видів, фітоценозів. Найбільш фізіологічно важливими факторами середовища є освітлення, тепло, зволоження, атмосферні гази та поживні речовини (Риклефе, 1979; Цыганов, 1983). Для визначення залежності розподілу рослинності від зміни екологічних факторів нами був використаний метод синфітоіндикації екологічних факторів, розроблений у відділі екології фітосистем Інституту ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України Я.П.Дідухом та П.Г.Плютою (Дідух, Плюта; 1994). Аналіз проводили за десятьма провідними екологічними факторами: вологістю ґрунту, відношенню до змінності зволоження ґрунту, кислотністю ґрунту, загальним сольовим режимом, вмістом мінерального азоту, карбонатів, термічним режимом, гумідністю, морозністю, континентальністю клімату.

Із використанням методики синфітоіндикації та градієнтного аналізу встановлено, що провідними чинниками формування рослинного покриву басейну р. Удай є вологість ґрунту (**Hd**) та вміст карбонатів у ґрунті (**Ca**). Найбільшою амплітудою характеризуються вологість ґрунту (**Hd**) – 53,08 % та змінність зволоження ґрунту (**fHd**) – 66,56 %, які визначають диференціацію різних типів рослинності. Велика амплітуда вологості ґрунту на дослідженій території зумовлює представленість різних типів рослинності: від водних та болотних угруповань зі значною вологістю ґрунту до лучних степів та остепнених лук, які характеризуються мезоксерофітними умовами.

Розрахунок середніх значень показників екологічних факторів для угруповань рослинності дослідженого регіону показав, що вони лежать у межах характерних для рослинності Лівобережного Лісостепу, що свідчить про типовість досліджених угруповань за екологічними умовами для цього регіону. На основі ординаційного аналізу показників екологічних факторів долини річки Удай встановлено зворотну залежність між вмістом карбонатів (**Ca**) та показником вологості ґрунту (**Hd**) та пряму залежність між трофністю ґрунту (**Tr**) та кислотністю ґрунту (**Rc**), між трофністю ґрунту (**Tr**) та вмістом карбонатів (**Ca**), між кислотністю ґрунту (**Rc**) та вмістом мінерального азоту (**Nt**).

СОЗОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОСЛИННОГО ПОКРИВУ БАСЕЙНУ р. УДАЙ.

Раритетна компонента флори судинних рослин басейну р. Удай. У складі флори басейну р. Удай виявлені місцезростання 95 рідкісних видів, серед них: 1 вид, занесений до Червоного списку МСОП та Європейського Червоного списку (*Crataegus ucrainica* Pojark.); 6 видів з Додатку I Бернської конвенції (*Aldrovanda vesiculosa* L., *Dracocephalum ruyschiana* L., *Ostericum palustre* (Bess.) Bess., *Pulsatilla latifolia* Rupr., *Paeonia tenuifolia* L., *Salvinia natans* (L.) All.); 27 видів, занесених до Червоної книги України (1996), серед яких дуже рідкісними є *Bulbocodium versicolor* (Ker-Gawl.) Spreng., *Crocus reticulatus* Stev. ex Adam, *Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soo, *Iris pineticola* Klok., *Lycopodium annotinum* L., *Orchis palustris* Jacq., *Tulipa quercetorum* Klok. et Zoz; 65 видів, які підлягають регіональній охороні, серед них *Adenophora liliifolia* (L.) A. DC., *Aconitum lasiostomum* Reichenb., *Carex brizoides* L., *Iris hungarica* Waldst. et Kit., *Iris sibirica* L., *Utricularia vulgaris* L., *Scolochloa festucacea* (Willd.) Link, *Wolffia arrhiza* (L.) Horkel ex Wimm.

Рідкісні рослинні угруповання басейну р. Удай. При дослідженні рослинності басейну р. Удай виявлено 20 рідкісних синтаксонів, що потребують охорони на загальнодержавному і регіональному рівнях. З них до “Зеленої книги” України занесено 11 синтаксонів (угруповання формацій та субформацій *Pineta hylocomiosa*, *Querceta (roboris) corylosa*, *Q. (roboris) franguloso-caricosum (brizoiditis)*, *Carpineto-Quercetum caricosum (pilosae)* та *C.-Q. aegopodiosum*, *Tilieto-Querceta* та *Acereto-Tilieto-Querceta*, *Stipeta capillatae*, *S. pennatae*, *Cariceta hartmanii*, *Salvinieta natantis*, *Nymphaeeta albae*, *N. candidae*).

Нами запропоновано для охорони на регіональному рівні 9 рідкісних угруповань (ліси субформацій *Carpineto-Tilieto-Querceta*, *Pineto-Querceta*, *Carpineto-Querceta*, *Tilieto-Querceta*; ценози торф'янистих лук формації *Cariceta nigrae*; ценози остепнених лук формацій *Poeta angustifoliae* та *Agrostideta vinealis*; болотні ценози формації *Menyantheto-Comareta* та ценози трав'яно-мохових боліт). Найкраще в дослідженому регіоні забезпечені охороною ценози лісової, водної та болотної рослинності. Не забезпечені та мало забезпечені охороною ценози лучної та степової рослинності, представлені в запропонованих об'єктах природно-заповідного фонду Чернігівщини (заказники “Кулишеві луги”, “Перевод”).

Характеристика мережі існуючих природно-заповідних територій та аналіз її репрезентативності. Існуюча мережа природно-заповідних територій басейну р. Удай недостатньо забезпечує реальну охорону всього біорізноманіття. До її складу входить 112 об'єктів загальною площею 45314,4 га (6,45 % від площі регіону), що перевищує аналогічний показник по Україні в цілому. З них 8 об'єктів загальнодержавного значення (13376,5 га): Ічнянський національний природний парк, ландшафтні заказники “Дейманівський” та “Червонобережжя”, гідрологічні заказники “Дорогинський” та “Куквинський”, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва “Сокиринський” та “Березоворудський”; 75 заказників місцевого значення; 16 пам'яток природи місцевого значення; 6 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення; 7 заповідних урочищ.

Аналіз репрезентативності природно-заповідних об'єктів басейну р. Удай показав, що на їх територіях охороняється 85 % рідкісних видів та рослинних угруповань. Найчисельніша група заказників – гідрологічні (45), тому на сучасному етапі природно-заповідна мережа недостатньо репрезентативна.

Характеристика перспективних природно-заповідних територій. За результатами комплексного дослідження рослинності басейну р. Удай, з метою збільшення репрезентативності природно-заповідної мережі, охорони виявлених унікальних фітоценозів та місцезростань рідкісних та малопоширених видів запропоновано створення на дослідженій території 6 природно-заповідних територій: 1 гідрологічного заказника загальнодержавного значення “Удайсько-Лисогорський”, 1 ботанічного заказника загальнодержавного значення “Галаганове”, 4 ботанічних заказників місцевого значення (“Лосинівське”, “Кулишеві луги”, “Перевод”, “Сухоліски”). Це збільшить площу природно-заповідних територій на 1,3 тис. га та зробить їх мережу більш репрезентативною. Обґрунтоване розширення площі існуючих заповідних територій існуючих природно-заповідних територій, зокрема, Ічнянського національного парку за рахунок приєднання територій гідрологічних заказників “Дорогинський” (Лобань, Дідик, 2007) та “Жевак”; ландшафтного заказника загальнодержавного значення “Червонобережжя” – шляхом приєднання ділянок схилів зі степовою рослинністю.

ЕКОЛОГІЧНА МЕРЕЖА БАСЕЙНУ р. УДАЙ.

Запропонована регіональна екологічна мережа басейну р. Удай (рис. 3) містить такі основні елементи (Шеляг-Сосонко, 1999; 2004): 4 ключових території (з них:

1 – національного значення (Ічнянсько-Дорогинське ядро); 3 – регіонального (Ладансько-Варвинське, Червоноберезьке та Сокиринське ядра); 5 сполучних коридорів регіонального значення (Удайський, Переводський, Смоський, Сокиринський та Мнозький); буферні зони, які є перехідними між природними територіями і територіями господарського використання; відновлювальні території.

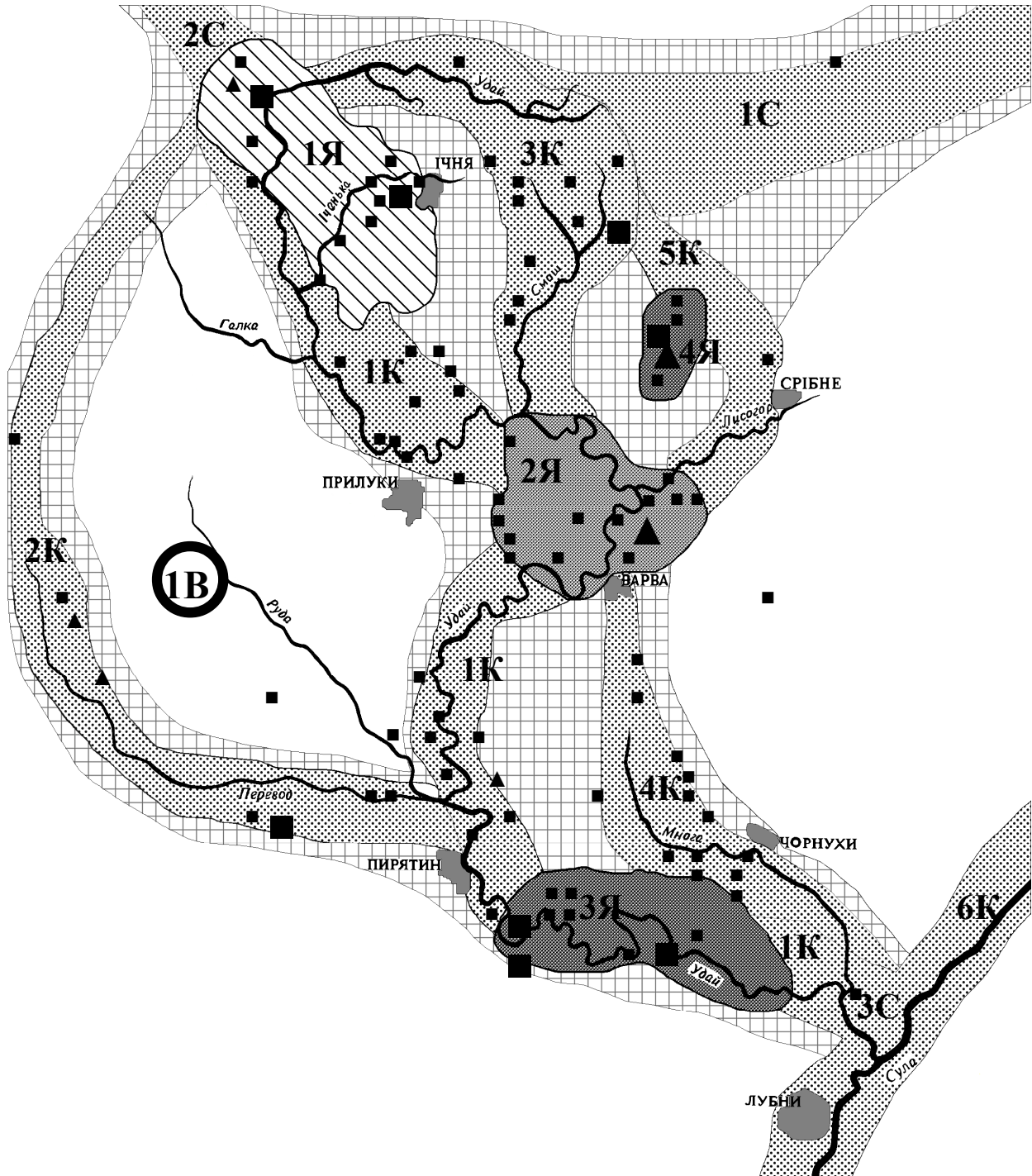

Рис. 3. Схема пропонованої регіональної екологічної мережі басейну р. Удай.

Умовні позначення:

Біоцентри (ядра): – національні; – регіональні.

1Я – Ічнянсько-Дорогинське ядро   **2Я** – Ладансько-Варвинське
3Я – Червоноберезьке   **4Я** – Сокиринське

Екокоридори: – регіональні.

1К – Удайський   **2К** – Переводський   **3К** – Смоський
4К – Мнозький   **5К** – Сокиринський   **6К** – Сулинський

Сполучні території (регіональні): **1С** – Остерсько-Ічнянсько-Роменська
2С – Сновсько-Удайська; **3С** – Сулинська

Відновлювані території – 1В. – **Буферні зони.**

Природно-заповідні території:

існуючі: – загальнодержавного значення; – місцевого значення

пропоновані: – загальнодержавного значення; – місцевого значення.

Природно-заповідні території в значній мірі формують екологічні коридори.

Схема проектованої екологічної мережі конкретизує схеми регіональної екомережі Чернігівщини (Карпенко та ін., 2005) та екомережі Лівобережного Придніпров'я (Байрак та ін., 2003). На півночі пропонована схема екологічної мережі через Сновсько-Удайську сполучну територію Пан-Європейського значення з'єднується з Чернігівським Поліссям; на північному сході – через Остерсько-Ічнянсько-Роменську сполучну територію регіонального значення з Сумщиною; на півдні – через Сулинську сполучну територію з Дніпровським національним екокоридором. Екологічна мережа басейну з'єднує по долині р. Удай екологічну мережу Новгород-Сіверського Полісся (Панченко та ін., 2003) з Дніпровським екологічним коридором. Вона відіграватиме важливу роль у збереженні всього комплексу екосистем, рослинних угруповань, видів та їх генетичного різноманіття, а також ландшафтів; міграцій тварин, поширення та збереження рослин в цьому природному регіоні.

Запропонована екологічна мережа басейну р. Удай для Чернігівщини і Полтавщини є єдиною, в якій врахований басейновий підхід. Вона буде частиною Національної екомережі в лісостеповій зоні, увійде до складу Галицько-Слобожанського екокоридору в Україні, стане складовою регіональної екомережі Лівобережного Придніпров'я.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що природна рослинність басейну р. Удай займає 30-35 % від загальної площі регіону. Вона значною мірою збереглася в заплавах і на терасах річки Удай та її приток (рр. Іченька, Перевід, Смош, Многа). В складі її виділено 53 формації, що належить до 5 типів рослинності.

2. Виявлено, що в дослідженому регіоні серед природної рослинності, найбільші площі займає лісова рослинність (12-14 % від загальної площі басейну), представлена ценозами 7 формацій. Площі її з просуванням на південь зменшуються. Найпоширенішими є угруповання формації *Querceta roboris* та субформацій *Tilieto-Querceta*, *Carpineto-Querceta*. Специфіка

широколистяних лісів пов'язана з “накладанням” на території басейну ареалів *Quercus robur*, *Carpinus betulus*, *Tilia cordata*. У північній частині на терасах річок Удай і Буримня переважають угруповання формації *Pineta sylvestris*, в центральній – угруповання формації *Querceta roboris* і субформації *Tilieto-Querceta*; у південній – угруповання субформації *Carpineto-Querceta*.

3. Лучна рослинність займає 7–8 % (від загальної площі басейну) і представлена ценозами 17 формацій. Найбільш поширені справжні луки (ценози формації *Festuceta pratensis*, *Poeta pratensis*) та остепнені (*Poeta angustifoliae*), які зосереджені переважно в центральній та південній частинах басейну.

4. Степова рослинність на дослідженій території поширена фрагментарно у центральній та південній частинах басейну, виявлені ценози 2 формацій *Festuceta valesiaca* та *Stipeta capillatae*.

5. Болотна рослинність басейну р. Удай, яка займає 3,2 %, є репрезентативною для Лівобережного Лісостепу України. У складі болотної рослинності виділено 13 формацій. Найбільш поширеними є трав'яні евтрофні болота, серед яких переважають високотравні болота (ценози формацій *Phragmiteta australis* та *Typheta latifoliae*). Найбільш ценотично різноманітними є осокові болота, на яких переважають ценози формацій *Cariceta omskiana*, *Cariceta appropinquatae*. У північній та центральній частинах басейну виявлено рідкісні для регіону трав'яно-мохові болота (угруповання формації *Caricetohypneta*).

6. Встановлено, що водна рослинність басейну р. Удай займає близько 10 % площі басейну і представлена ценозами 14 формацій. Переважає прибережно-водна рослинність, типова для Лівобережного Лісостепу (ценози формацій *Typheta angustifoliae*, *T. latifoliae*, *Phragmiteta australis*). Ценотично більш різноманітною є справжня водна рослинність (*Lemneta (trisolcae et minoris)*, *Nuphareta luteae*, *Stratioteta aloides*, *Spirodeleta polyrhizae*).

7. Із використанням методу синфітоіндикації встановлено, що на розподіл рослинності регіону найбільше впливають вологість, кислотність та трофність ґрунтів. Встановлено пряму кореляційну залежність між кислотністю і трофністю ґрунту, між трофністю і вмістом карбонатів у ґрунті, між кислотністю і вмістом мінерального азоту у ґрунті та зворотну залежність між вмістом карбонатів у ґрунті і вологістю ґрунту.

8. У складі раритетної компоненти флори басейну р. Удай виявлено 1 вид, занесений до Червоного списку МСОП та Європейського Червоного списку; 6 видів з Додатку I Бернської конвенції; 27 видів, занесених до Червоної книги України (1996), 65 регіонально рідкісних видів (45 видів – Полтавської області, 43 види – Чернігівської області), з них 24 види нами запропоновано включити до обласного регіонального списку рідкісних видів Чернігівської області.

9. Виявлено, що на території басейну р. Удай наявні угруповання 11 синтаксонів, занесених до “Зеленої книги України” (5 лісових, 4 водних, 1 лучний та 1 степовий). Нами виділено 9 регіонально рідкісних угруповань (4 лісових, 3 лучних та 2 болотних).

10. Встановлено, що існуюча природно-заповідна мережа басейну р. Удай (112 об'єктів) займає 6,45 % площі території регіону (45314,4 га), що більше, ніж по Україні в цілому (5 %). На сучасному етапі забезпечено охороною 78 видів та 17 рідкісних угруповань. Для охорони різних типів рослинності запропоновано створити 6 нових природно-заповідних територій, серед яких найбільшим є гідрологічний заказник загальнодержавного значення “Удайсько-Лисогорський” (5 тис. га), розширити площу Ічнянського національного природного парку та гідрологічних заказників загальнодержавного значення “Червонобережжя” та “Дорогинський”.

11. Із використанням басейнового підходу запропоновано схему екологічної мережі басейну р. Удай, яка буде складовою частиною регіональної екомережі Лівобережного Придніпров'я, увійде до складу меридіонального Галицько-Слобожанського Національного екокоридору, який нині є недостатньо розробленим, і буде частиною Національної екологічної мережі України.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лобань Л.О. Флористичні знахідки в басейні р Удай / Л.О.Лобань // Укр. ботан. журн. – 1999. – Т.56. – № 3. – С. 314–317.
2. Лобань Л.О. Лісова рослинність верхньої частини басейну р. Удай (Чернігівська обл.) Л.О.Лобань // Укр. ботан. журн. – 2000. – Т. 57, № 4. – С. 386–392.
3. Лисенко Г. Порівняльна фітоіндикаційна оцінка ландшафтних комплексів Новгород-Сіверського Полісся та північної Лісостепової області Полтавської рівнини / Г.Лисенко, Л.Лобань // Зб. наук. праць Полт. держ. пед. ун-ту ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 2004. – Вип.4 (37). – С. 117–122. (Серія “Екологія. Біол. науки”).
4. Рідкісні види судинних рослин Чернігівщини та їх представленість на природно-заповідних територіях області / Андрієнко Т.Л., Лукаш О.В., Прядко О.І. та ін. // Заповідна справа в Україні. – 2007. – Т.13, вип. 1–2. – С. 33-38.
5. Лобань Л.О. Розподіл рослинності в заповідному урочищі “Ярипоруби” в залежності від екологічних факторів (Полтавська обл.) / Л.О.Лобань // Екологія та ноосферологія. – 2008. – Т.19, №1-2. – С. 142–144.
6. Лобань Л.О. *Ostericum palustre* (Bess.) Bess. – вид Бернської конвенції на межиріччі Остер-Удай (Чернігівська обл.) / Л.О.Лобань, Л.В.Дідик // Зб. наук. праць Полтав. держ. пед. ун-ту ім. В.Г.Короленка. – Полтава, 2008. – Вип.4 (37). – С. 117–122. (Серія “Екологія. Біол. науки”).
7. Жигаленко О.А. *Veratrum nigrum* L. (*Melanthiaceae*) на Лівобережжі України / О.А.Жигаленко, Лобань Л.О. // Укр.ботан.журнал. – 2008. – Т.65, № 6. – С. 882–886.
8. Лобань Л.О. Рідкісні види басейну р. Удай, запропоновані для регіональної охорони (Чернігівська обл.) / Л.О.Лобань // Зб. наук. праць викладачів природничо-географічного факультету. – Ніжин: НДУ ім. Миколи Гоголя, 2007. – Вип. 1. – С. 12–18.

9. Лобань Л.О. Весняні синузії басейну річки Удай: поширення, охорона / Л.О.Лобань // Праці XII з'їзду Укр. ботан. тов-ва. – Одеса. – 2006. – С. 134.

10. Лобань Л.О. Дорогінський гідрологічний заказник загальнодержавного значення як еталон боліт Лівобережного Лісостепу / Л.О.Лобань, Дідик Л.В. // Наук. вісник Волинс. держ. ун-ту ім. Лесі Українки: за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф. “Шацький національний природний парк: регіональні аспекти, шляхи та напрями розвитку”. – 2007. – Ч.П., № 11. – С. 247–251.

Лобань Л.О. Рослинність басейну р. Удай та її созологічне значення. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата біологічних наук за спеціальністю 03.00.05 – ботаніка. – Інститут ботаніки ім. М.Г.Холодного НАН України, Київ, 2009.

Наведена характеристика сучасного стану рослинності басейну р. Удай та її оцінка в созологічному аспекті. Складено класифікаційну схему рослинності (на основі домінантної класифікації), яка представлена 5 типами рослинності, в складі яких виділено 53 формації. Встановлено, що природна рослинність займає 30-35 % території басейну, серед якої найбільші площі займають лісова та водна рослинність. Складено картосхему рослинності басейну. Провідними екологічними факторами розподілу рослинності є вологість ґрунту та вміст мінерального азоту в ґрунті. На території басейну р. Удай виявлено угруповання 11 синтаксонів, занесених до “Зеленої книги України” та виділено 9 регіонально рідкісних угруповань. Встановлено склад раритетної компоненти флори, що на території басейну р. Удай складає: 1 вид, занесений до Червоного списку МСОП та Європейського Червоного списку, 6 видів з Додатку I Бернської конвенції; 27 видів, занесених до Червоної книги України (1996), 65 видів, які потребують регіональної охорони, з них нами запропоновано внести до списку регіонально рідкісних видів Чернігівської області 24 види. Обґрунтовано створення 6 нових природно-заповідних територій та розширення площ існуючих. Наводяться картосхеми поширення рідкісних видів та угруповань, природно-заповідних територій та пропонована схема екологічної мережі басейну р. Удай.

Ключові слова: басейн р. Удай, рослинність, фітоіндикація екологічних факторів, рідкісні види, рідкісні угруповання, природно-заповідний фонд, екомережа.

Лобань Л.А. Растительность бассейна р. Удай и ее созологическое значение. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата биологических наук по специальности 03.00.05 – ботаника. – Институт ботаники им. М.Г.Холодного НАН Украины, Киев, 2009.

Охарактеризовано современное состояние растительности бассейна р. Удай и дана ее оценка в созологическом аспекте. Составлена классификационная схема растительности (на основе принципов доминантной

классификации), представленная 5 типами растительности, в составе которых выделено 53 формации. Установлено, что естественная растительность занимает 30–35 % территории бассейна, среди которой наибольшие площади занимают лесная и водная растительность. Составлена картосхема растительности бассейна. Ведущими экологическими факторами распределения растительности являются гидрорежим и содержание минерального азота в почве. На территории бассейна р. Удай обнаружено сообщества 11 синтаксонов, занесенных в “Зеленую книгу Украины” и выделено 9 регионально редких сообществ. Установлено, что на территории исследований в составе раритетной компоненты флоры бассейна р. Удай произрастают: 1 вид, занесенный в Красный список МСОП и Европейский Красный список, 6 видов из Приложения I Бернской конвенции; 27 видов, занесенных в Красную книгу Украины (1996), 65 видов, нуждающихся в региональной охране, из них 24 вида нами предложено включить в список регионально редких видов Черниговской области. Обосновано создание 6 новых природно-заповедных территорий и увеличение площадей существующих. Приводятся картосхемы распространения редких видов и сообществ, природно-заповедных территорий и предлагаемая схема экологической сети бассейна р. Удай.

Ключевые слова: бассейн р. Удай, растительность, фитоиндикация экологических факторов, редкие виды, редкие сообщества, природно-заповедный фонд, экосеть.

Loban' L.O. Vegetation of the Uday River catchment area and its zoological value. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree, specialty 03.00.05 – Botany. – Kyiv, M.G. Kholodny Institute of Botany, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2009.

A characterization of the modern state of vegetation of the Uday River catchment area (river basin) and its conservational (phytosoziological) assessment are provided. The classification chart of vegetation (based on dominant classification) is compiled, which is represented by 5 types of vegetation, including 53 recognized formations. It is established that natural vegetation occupies 30-35 % of the area of the basin, with forest and aquatic vegetation occupying the greatest share. A schematic map of vegetation of the area is provided. The main ecological factors conditioning the distribution of vegetation are soil humidity and content of mineral nitrogen in soil. Within the territory of the Uday River basin, 11 syntaxa listed in the *Green Data Book of Ukraine* are revealed. Nine regionally rare communities containing rare components of the flora of the studied region are also selected. It is established that within the regional flora the rare taxa are represented by one species included in the IUCN (International Union for Conservation of Nature) Red List of Threatened Species and the European Red List, 6 species listed in the Annex I of the Bern Convention; 27 species are listed in the Red Data Book of Ukraine (1996), 65 species in need of regional protection, among the latter, we proposed to add 24 species to the regional list of protected species (Chernihiv Region). Establishment of 6 new nature

protection areas and expansion of the existing ones are justified. Schematic maps of distribution of rare species and communities, and nature conservation units are provided, and a chart of the ecological network of the Uday River catchment area is proposed.

Key words: Uday River, catchment area, vegetation, phytoindication of ecological factors, rare species, rare communities, nature conservation network, econet.